הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגדל עוז · ספר מדע

# מגדל עוז על משנה תורה, הלכות תשובה

רבנו שם טוב אבן גאון

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# מגדל עוז על משנה תורה, הלכות תשובה

רבנו שם טוב אבן גאון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגדל-עוז-על-משנה-תורה-הלכות-תשובה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

# תוכן העניינים


**פרק א** ..... 4
הלכה א ..... 4
הלכה ב ..... 4
**פרק ב** ..... 4
הלכה א ..... 4
הלכה ה ..... 4
הלכה ו ..... 5
הלכה ח ..... 5
הלכה יא ..... 5
**פרק ג** ..... 5
הלכה א ..... 5
הלכה ג ..... 6
הלכה ד ..... 6
הלכה ה ..... 6
הלכה ז ..... 7
הלכה ט ..... 7
הלכה י ..... 8
**פרק ד** ..... 8
הלכה א ..... 8
**פרק ה** ..... 9
הלכה א ..... 9
**פרק ו** ..... 9
הלכה א ..... 9
הלכה ה ..... 9
**פרק ז** ..... 10
הלכה א ..... 10
הלכה ג ..... 10
הלכה ו ..... 10
הלכה ז ..... 10
**פרק ח** ..... 10
הלכה א ..... 10
הלכה ב ..... 10
הלכה ה ..... 14
הלכה ח ..... 15
**פרק ט** ..... 15
הלכה א ..... 15
**פרק י** ..... 15
הלכה א ..... 15
הלכה ו ..... 15

# פרק א

## הלכה א

**כל המצות שבתורה כו' עד וישוב מחטאו**. פרק בתרא דיומא (דף פ"א) ובמכילתא:

**חייב הוא להתודות כו' עד הרי זה משובח**. פרק אמר להם הממונה (דף ל"ו) ובמכילתא ובספרא:

**וכן בעלי חטאות עד עליה**. פרק בתרא דיומא (שם) ובספרא:

**וכן כל מחוייבי מיתות עד ויתודו**. פ' נגמר הדין (דף מ"ג) ובספרא:

**וכן החובל כו' עד מכל חטאות האדם**. פרק החובל (דף צ"ב) :

## הלכה ב

**שעיר המשתלח עד כל עונות בני ישראל**. פרק שני שעירים (דף ס"ו) ופ"ק דשבועות (דף ט"ו) :

**שעיר המשתלח כו' עד תשובה**. פ"ק דשבועות:

**אבל אם לא עשה תשובה עד הן הקלות**. פ' בתרא דיומא (דף פ"ה) :

**בזמן הזה עד שובו מרשעו**. פרק בתרא דיומא (דף פ"ה) ובירושלמי פ"ק דיומא. וסוף פ"ק דקדושין (דף ל"ט) :

**ועצמו של יוה"כ כו' עד יכפר עליכם**. פ"א דכריתות (דף ו') :

**אע"פ שהתשובה עד סוף הפרק**. פרק בתרא דיומא (דף פ"ז) :

# פרק ב

## הלכה א

**אי זו היא עד בעל תשובה הוא**. פ' בתרא דיומא שם ופ"ק דע"ז (דף ט"ז) :

**אפילו עבר עד שגמר בלבו**. פרק בתרא דיומא ומס' שבת פרק השואל (דף קכ"א) ובכמה מקומות בתלמוד ובירושלמי ובתוספתא:

**כל המתודה בדברים עד ירוחם**. פ' סדר תעניות (דף י"ז) :

**וצריך לפרוט עד אלהי זהב**. פרק בתרא דיומא (דף פ"ז) :

**מדרכי התשובה עד ושפל רוח**. פ"ק דר"ה (דף י"ח) :

## הלכה ה

**ושבח גדול עד לא יצליח**. פרק בתרא דיומא (דף פ"ו) ופרק אין עומדין (דף ל"א) :

**בד"א בעבירות עד חטא**. פ' אין עומדין (דף ל"ד) :

**כתב** הראב"ד ז"ל וכן בעבירות מפורסמות וכו' ולהתבייש ברבים עכ"ל: **ואני** אומר

כי זאת סברא נכונה היא ויש כמה ראיות בתלמוד כמו וידוי עכן ומעשה דשמעון בן שטח שהיה משתטח על קבר עד זומם שהרג וסבורין העם לומר קולו של הרוג הוא כו' ורוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו בני העיר לכבדו אומר להם רוצח אני שנאמר וזה דבר הרוצח וכהנה רבות. ור"מ ז"ל לא חבר במשנה תורה אלא סדר התלמוד וזה מסודר פרק בתרא דיומא ופרק אין עומדין ולכך קראו משנה תורה כמו שכתבתי וכל דבר ודבר כתב במקומו והניחו למשכיל המביא ראיות בארוכה מן התלמוד שיביא בקצרה מחבורו ועיקר הדבר פ' בתרא דיומא כי רבינו משה ז"ל פסק כדפריך רב זוטרא בר טוביה משמיה דרב והראב"ד ז"ל כסתמא דפריק אליבא דרב יהודה כד"ן:

### הלכה ו

**אע"פ שהתשובה וכו' עד אליו**. פ"ק דר"ה (דף י"ח) :

**יום הכפורים עד בברכה רביעית**. סוף יומא (דף פ"ז) :

### הלכה ח

**הוידוי שנהגו עד ולא תטור**. הכל פרק בתרא דיומא:

**וזהו דרכם עד המה**. פ"ק דר"ה (דף ט"ז) וכמה מקומות בתלמוד וכמה מדרשות:

### הלכה יא

**החוטא לחבירו עד כך וכך**. פ' בתרא דיומא (דף פ"ו) ובמכילתא:

**ואם היה חייב עד סוף הפ'**. בב"ק פ' הגוזל עצים (דף ק"ג) במשנה וכמה מקומות:

## פרק ג

### הלכה א

**כל אחד ואחד עד כל העולם כולו**. פ"ק דר"ה (דף י"ז) :

**אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת שנאמר על רוב עונך**. פ' ארבעה ראשי שנים (שם) :

**כתב** הראב"ד ז"ל לא כמו שהוא סובר עד ועיקר דבר זה ביבמות עכ"ל: **ואני** אומר פירוש זה יפה וסוף פ' החולץ (מ"ט) גבי מספר ימיך אמלא דאוקימנא כתנאי דתניא את מספר ימיך אמלא אלו שני דורות זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו דברי ר"ע וחכ"א זכה מוסיפין לו לא זכה פוחתין לו והסוגיא אשר שם מגלה הסוד ואנו רגילים לפרש פירוש עם שאר פירושין על מימרא דר' כרוספדאי א"ר יוחנן בפרק קמא דר"ה ופירוש זה עם הנסתר המקובל בו מופלג ומקובל הרבה אבל אין תפיסה בזה על ר"מ ז"ל כי הוא העתיק לשון התלמוד בכל מקום מלשון בבלי ללשון עברי ולא רצה לפרש

כמנהגו במשנה תורה כמו שכתבתי וכל איש ימלא את ידו לפרש כרצונו. והקושיא שהזכיר הראב"ד ז"ל רוב העולם מקשים פ"ק דר"ה ויש לנו כמה תירוצין בפשט הענין כמו שקבלנו מרבותינו בעלי התוספות ז"ל. ולבי אומר לי כי ר"מ ז"ל לא פסק זה מדר' כרוספדאי עד לפניו בזה הפרק ופירש כי הוא ביו"ט של ר"ה והוא ג"כ יסתיר זה הענין ופירושו בחדרי ידיעת הבורא פ' שני מהלכות יסודי התורה וכללו בקצרה לפנינו פרק חמישי ואמר כי תשובת אותה שאלה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים ומי יודע אם דרך בדרך הסוד הנכון הזה כי גדול מאד כד"ן:

**ושיקול זה כו' עד עורכין הזכיות כנגד העונות.** במדרש ובפ"ק דקדושין עם מקצת מקומות שקיבל פירושן:

## הלכה ג

**כל מי שניחם עד על הראשון.** סוף פ"ק דקדושין (דף מ') וחיברה ר"י אלפס ז"ל פ"ק דר"ה:

**וכשם ששוקלין כו' עד נחתם למיתה.** מימרא דר' כרוספדאי היא פ"ק דר"ה ובגירסא שלנו בשם ר' יוחנן אמרה:

## הלכה ד

**אע"פ שתקיעת שופר עד אשר לא טובה.** במדרש:

**לפיכך צריך כל אדם עד והצילו.** סוף פ"ק דקדושין (דף ל"ט) :

**ומפני זה נהגו עד שיאור היום.** ר"ל שסמכו על מה שאמרו פ"ק דרשו ה' בהמצאו אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ויוה"כ שהוא מצוי לכל וחפץ לזכותן:

## הלכה ה

**בשעה ששוקלין עד מרביעי ואילך:** כתב הראב"ד ז"ל זהו מן הערבוב וכו'. זה הוא עיקר הדברים ואין הפרש בגמרא בין יחיד לצבור ולא ידעתי מאין הוציאו עכ"ל: **ואני** אומר כי ר"מ ז"ל לא ערבב אבל תיקן ונזהר יפה וכתב מראש הפרק עד תוהא על הראשונות סתם משום דשייכי בכל ענין וכבר כתבתי במקומן, וסמוך לזה ביאר כשם ששוקלין עונות אדם וזכיותיו בשעת מיתתו כך בכל שנה ושנה כו' כדרבי כרוספדאי וכמו שביארתי בפירוש דבריו עד שיאור היום. ועתה חזר וכתב סתם בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו כו' עד מרביעי ואילך כמו בתחלת הפרק דשייכי בכל ענין ובכל זמן ששוקלין בין בר"ה ובין בשעת מיתה לדעת באי זה דרך מוליכין אותו בין ביום הדין כדתניא בר"ה (דף ט"ז) שלש כתות הן ליום הדין וכו' וכתב כי אותן השתי עונות ראשונות אינן נחשבין לו כדר' יוסי בר' יהודה מדכתיב פעמים שלש עם גבר אלא א"כ רבו עונותיו כדר"כ. וכן

חיברן ר"י אלפס ז"ל פ"ק דר"ה סמוכין זה לזה וכן פירש דתנא דבי רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכן היא המדה בפירוש קבלתו ואחרי כן כתב תשובת גאון ז"ל בפירושו וחילק בין יחיד לצבור כדאיתא בגמרא להדיא סוף יומא (דף פ"ו) מקרא דעל שלשה פשעי ישראל כו' דגרסינן תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר אדם עובר עבירה כו' עד שנאמר על שלשה פשעי ישראל כו' ואומר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר מאי ואומר וכ"ת ה"מ בצבור אבל ביחיד לא תא שמע הן כל אלה יפעל אל פירוש וכי תימא דוקא בצבור מוחלין לפי שרחמי צבור מרובין אבל ביחיד לא ת"ש הן כל אלה שהוא אף ביחיד וגם ליום הדין צבור כיחיד נדונין כדאיתא ריש מסכת ע"ז (דף ב') מדכתיב לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דמלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין. ואם הראב"ד ז"ל יש לו גירסא ופירוש אחר לא ידעתי וכד"ן:

**הבינונים אם עד לעוה"ב**. פ"ק דר"ה:

**וכן כל הרשעים עד כיהויקים**. הכל פרק חלק שם (דף ק"ב) :

**והמוסרים עד ערלתו**. פ"ק דר"ה שם:

## הלכה ז

**חמשה הם וכו' עד תמונה**. פרק חלק ופרק אין מעמידין (דף כ"ז) :

**כתב** הראב"ד ז"ל ולמה קרא לזה מין וכו' המשבשות הדעות: **ואני** אומר תמה אני על שתי לשונות שכתב על ר"מ ז"ל גדולים וטובים שא"כ היאך היה מניחם בזאת האמונה והלא אמרו פ"א דחולין בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם צדיקים עצמם לא כ"ש. אמנם בפירוש פ' חלק האריך ר"מ ז"ל וביירר דבריו כי שם עיקר ההלכה. וחכמי לוניל לא החזיקו כן לרבינו הרב, אלא שאין כמוהו ממזרח למערב:

**וכן האומר שאינו לבדו הראשון**: כתב הראב"ד ז"ל כאותו שאומר אלהיכם וכו' ובהם עשה מה שעשה עכ"ל: **ואני** אומר שזה שוטה רשע וגס רוח הוא:

**וכן העובד אלוה זולתו כו' עד כופר בתורה**. פ' חלק (דף ק"ב) ופרק אין מעמידין:

## הלכה ט

**שנים הם המומרים עד התורה כולה**. סוף הוריות וסוף יומא:

**כתב** הראב"ד ז"ל ומי שחוזר לדת העובדי כוכבים הנה מודה וכו' והרי הוא מין עכ"ל: **ואני** אומר שיפה נשמר ר"מ ז"ל מקושיא זו דהכי איתא פרק אין מעמידין להדיא אלא שפירש כי אינו חוזר מחמת שמאמין אלא מחמת שפלות אלו וגדלות אלו וגם רבים שאין להם דעת להבחין ואין פיהם ולבם שוין. והמינין לא כן דרכם אלא מאמינים בלבם ואומרים בפיהם כמו שביאר פרק שני מהלכות עכו"ם שעוברים בשאט נפש על

כל הענינים הנזכרים אשר לא כדת, ועיקר הדבר סוף הוריות וסוף יומא. ויש לי ראיה פשוטה כי הכל תלוי בלב פ' קמא דחולין (דף יג) גמרא דמתניתין דשחיטת נכרים דאמרינן אין מינין באומות ואסיקנא כדר' יוחנן דאמר האומות שבחוצה לארץ לאו עובדי עכו"ם הם אלא מנהג אבותיהם בידיהם וכד"ן:

### הלכה י

**מחטיאי הרבים עד הקדשים**. נשנו ונשתלשו פ"ק דר"ה (דף ט"ז י"ז) וסוף פרק בתרא דיומא (דף פ"ו) ופ' חלק ובהרבה מקומות בתלמוד נתגלגלו:

**בד"א שכל אחד וכו' עד ולקרוב**. תשובת גאון היא זו והעתיקה ר"י אלפס ז"ל בהלכות פ"ק דר"ה ותשובה נכונה ועל פי התלמוד בבלי וירושלמי שאין לך דבר שעומד בפני התשובה שרמזנו כבר. וראיה יש לי בזה פרק חלק (דף ק"ג) אמר רבי יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב מרפה ידיהם של בעלי תשובה דתני תנא קמיה דרבי יוחנן מנשה עשה תשובה ל"ג שנים כו' עוד אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כו' עד שעשה הקב"ה כעין מחתרת ברקיע כדי לקבלו, נמצא הכל תלוי בתשובה:

**כל הרשעים והפושעים כו' עד סוף הפרק**. בברכות סוף פ' עד כמה (דף ל') ופ"ק דע"ז (דף ז') :

## פרק ד

### הלכה א

**ארבעה ועשרים דברים מעכבין עד בכשלונם**. פרק חלק (דף ק"ו) ופ' ב' דיומא (דף כ"ב) :

**והאומר אחטא ואשוב עד מכפרת**. פרק בתרא דיומא (דף פ"ז) :

**ומהן ה' דברים עד בעיניו טובים**. פ"ק דתעניות (דף י"א) וחילוק כ"ד דברים ליקטם בתלמוד:

**מהן ה' עד יחזירנו לו**. פ' חלק:

**כתב** הראב"ד ז"ל דומה שהוא שונה וכו' ואומר שלי אני נוטל עכ"ל: **ואני** אומר שבדקתי כתיבת יד ר"מ ז"ל ונמצא בדל"ת:

**והמקבל שוחד עד ומחטיא אותו**. זה בכלל שאר הדברים הדומים לחוטא במדה ובמשקל ובמשורה:

**ומהן חמשה דברים עד כבעל עבירות, ומהן ה' דברים עד לבעל תשובה, כל אלו הדברים עד סוף הפרק**. פרק חלק (דף ק"ו) וכבר כתבתי מקצת לשון הגמרא אשר שם:

## פרק ה

### הלכה א

**רשות לכל האדם נתונה לו עד זה להם**. פרק לפני אידיהן (דף ט"ז) ובכמה מקומות בתלמוד ובמגלה (דף כ"ה) פרק [הקורא] עומד ויושב, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וכל זה שכתב הוא בכלל פירושו ונכון מאד וכד"ן אלא שצריך הקדמות רבות:

**כתב** הראב"ד ז"ל לא נהג זה המחבר וכו' וכל זה איננו שוה עכ"ל: **ואני** אומר כי הראב"ד ז"ל שחושד רבינו משה ז"ל במגלה בפשט כל לבו ואינו יודע יותר בנסתרות איני רואה דבריו אבל אם לא גילה כל ימיו אלא מה שאמר פרק שני דיסודי התורה בשתי מלות כי בידיעת עצמו ידע הכל לא חסר כל ותשובה גמורה ונכונה ומנה יפה בירר לכל מקובל עד אין סוף פרטים וכללות מחשוף הלבן אשר על המקלות אלא שצריך הקדמות בעשר קדושות חתומות בחכמה ומזמה. והן הראב"ד ז"ל נודע בשערים ובכל פלך, עם אשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך, ואחר השיגו השיב בגזרה בשהוא תאוה, ואמר כל זה איננו שוה. גם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל כן נהג בפירוש התורה הקדים בפשטים ופרטים להמון ולבסוף רמז למשכילים על דרך האמת, וגם ר"מ ז"ל נהג באלה הפרקים העמוקים מנהג החכמים לבאר קבלתו וסברתו וחכמתו ולבסוף מביא מאמר קצר לרבותינו ז"ל לרמוז ליודעים חן כי שם נמשח מגן גבורתו כל פעל ה' למענהו. ולדעתי שאלת החכם חצי התשובה וכ"ש טובה ורחבה. ור"מ ז"ל נטה בכידון דיו לבא מן הדין להיות כנדון. והמבין יבין והחכם יחכם לעולמי עד, והאלהים יכפר בעד:

## פרק ו

### הלכה א

**פסוקים הרבה יש בתורה עד הפרעניות כו'**. זה הלשון בפרקי אבות:

### הלכה ה

**והלא כתוב בתורה וכו' עד סוף הפרק**: כתב הראב"ד אלה הם אריכות דברים וכו' לפיכך נתחייבו עכ"ל: **ואני** אומר הלא כה דברי כי רבינו הראב"ד ז"ל מהיותו חושד לר"מ ז"ל במגלה לבו אינו רואה לו זכות שהרי בסוף הפרק אמר וכבר אמרנו שאין כח בידינו לידע היאך יודע הקב"ה דברים שעתידין להיות עכ"ל. וזה עיקר האמת ור"מ ז"ל כתב בלשון מוסתר. וידעתי כי רבינו הראב"ד ז"ל מקובל בנסתרות בגמין ואתין ומימיו אנו שותין ולגלות המכוון א"א שהוא סוד נסתר:

## פרק ז

### הלכה א
**הואיל ורשות כל אדם נתונה לו עד בכל עת יהיו בגדיך לבנים**. ס"פ שואל (דף קכ"ג) :

### הלכה ג
**ואל תאמר כו' עד דרכו**. זהו מפורסם בכלל מה שאמרו הרהורי עבירה קשין מעבירה:
**אל ידמה בעל תשובה עד יתר מהם**. ס"פ אין עומדין (דף ל"ד) :
**כל הנביאים עד ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך**. פרק בתרא דיומא (דף כ"ו) :
**גדולה תשובה עד תדבק**. סוף יומא:

### הלכה ו
**ואל תאמר כו' עד דרכו**. זהו מפורסם בכלל מה שאמרו הרהורי עבירה קשין מעבירה:
**אל ידמה בעל תשובה עד יתר מהם**. ס"פ אין עומדין (דף ל"ד) :
**כל הנביאים עד ושבת עד ה' אלהיך ושב ה' אלהיך**. פרק בתרא דיומא (דף כ"ו) :
**גדולה תשובה עד תדבק**. סוף יומא:
**התשובה מקרבת עד מתגדלת**. זה בכלל דרישת שלום לרחוק ולקרוב ובכמה מקומות ובמדרשות מפורש זה הענין בכלל:

### הלכה ז
**התשובה מקרבת עד מתגדלת**. זה בכלל דרישת שלום לרחוק ולקרוב ובכמה מקומות ובמדרשות מפורש זה הענין בכלל:

## פרק ח

### הלכה א
**הטובה הצפונה כו' עד העוה"ב**. פ"ק דחגיגה ובכמה מקומות בתלמוד:
**שכר הצדיקים עד נכרתה**. פ' ד' מיתות ופ"ק דכריתות ובכמה מקומות בתלמוד:

### הלכה ב
**העולם הבא אין בו גוף וגויה עד ונועם ה' ושער ה'**: כתב הראב"ד ז"ל דברי האיש הזה כו' ולא יהיה משל עכ"ל: **ואני** אומר כי לא הוא לבדו השיגו והקשה עליו קושיות אלו כי הר"מ ז"ל הלוי מטוליטולה חשב להשיגו בין המצרים על זה בכהנה רבות לפני הרב ר' אהרן הכהן הגדול מלוני"ל וחכמיו ונבוניו והגיס דעתו אצלו לדעתם והשיבוהו במרורות וגם אומר בקצרה מקצת מאמרי עזרתו. כי גם ר"מ ז"ל ידע בכל אלה. ושבחו רבינו בחבורם וקראוהו ארון האלהים וכי הוא עשה כדין שסמך על זאת ההגדה דהות

מרגלא בפומיה דרב לפי שהיתה מוסכמת וקבועה בברכות פרק היה קורא גבי הלכתא בחירתא דהוו מרגלן בפומייהו דרבנן ואין משיבין עליה משאר הגדות. ואמרו עוד שזה הענין בו סודות נסתרות ואין להשיב על פשוטן הואיל ולא ניתן רשות לגלותן וקיימו עליו שהיה בקי בחדרי החכמות הנעלמות ומימות רבינא ורב אשי לא קם כמשה להאיר. וגם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בשער הגמול שיבחו הרבה בפירושו זה ובמה שכתב בפירוש פ' חלק בתחיית המתים בדרך הזה והסכים עמו מפי ראיות מופלאות ומופלגות מן התלמוד הירושלמי וממדרשות ופרקי היכלות ועסק הנסתרות אלא שחלק עליו בשינוי סדר הזמנים, וכי הסכימו עמו רוב חכמי ספרד והחכם המשורר רבי שלמה בן גבירול ז"ל, מ"מ סמך על קבלתו ואמונתו, ורבותי נ"ע ואני אחריהם אהיה וצדיק באמונתו יחיה שהדברים כפולים גן עדן וגיהנם למעלה אשר בו הנשמות ושלמטה לגופים גם את זה לעומת זה עשה האלהים, וסדר הזמנים בהסכמת מקצת הגאונים, ואלי ערב מאמר רב סעדיה גאון ז"ל לעת ערב, וכן הסכים על לשון ספרי דבי רב, בהתהלכך תנחה אותך בעוה"ז הוא עד יום המיתה בשכבך תשמור עליך בשעת מיתה והוא עולם הנשמות כי שם שכר הנפשות וקיומם והדבקם בצרור החיים שהוא נקרא לרבותינו ז"ל גן עדן ופעמים קורין אותו עליה וישיבה של מעלה שכל אדם בו בחלק הבא לו אחר מיתה מיד, והקיצות בימות המשיח כלומר ואחרי כן יבאו ימות המשיח שהוא מכלל העוה"ז, היא תשיחך לעוה"ב כלומר שבסופן יהיה יום הדין ותחיית המתים שלא יחזרו לעפרן לעולם, ויצירתן מפורסמת בבראשית רבה אמרו כשם שיצירתו בעוה"ז כך הוא יצירתו לעוה"ב מה יצירתו בעוה"ז מתחיל בעור ובשר וגומר בגידין ועצמות כך לעתיד לבא מתחיל בעור ובשר וגומר בגידין ועצמות והם ניזונין מזיו השכינה שהמלאכים חיים ממנו והם קיימים באור עצמי כמו שנתקיים משה רבינו בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה אלא נתקיים באיספקלריא המאירה והוא השכר הכולל הגוף והנפש והוא העיקר הגדול שהוא תקות כל מקוה להקב"ה והוא עוה"ב שבו ישוב הגוף שזכרנו כמו נפש והנפש תדבק בדעת עליון בהדבקה בג"ע עולם הנשמות שאמרנו ותתעלה בהשגה גדולה ויהיה קיום הכל לעדי עד ולנצח נצחים, והמעלה הזאת והשכר הזה הגנוז לצדיקים אין כח בשכל האדם להשיגו כענין שנאמר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו והוא סוד נסתר מסתרי הסתרים מקובל למקובלים רמזוהו רז"ל סוף פרק אין בערכין וביאר אותו רבינו הרמב"ן ז"ל בשער הגמול בענין הזה וז"ל. אמרו למימרא דנבל לחוד וכנור לחוד דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר כנור של מקדש של שבע נימין היה שנאמר שובע שמחות את פניך אל תקרי שובע אלא שבע של ימות המשיח שמנה

שנאמר למנצח על השמינית על נימא שמינית של עולם הבא עשר שנאמר עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור ואומר הודו לה' בכנור בנבל עשור זמרו לו ומתרצינן אפילו תימא רבי יהודה ואיידי דנפישי נימין דידיה נפיש קליה כנבל וקרי ליה נבל. ופירוש הענין כי הכנור וכלי הזמר שבמקדש רמז להשגת המחשבה שהיא נתלית ברוח ואין בגשמיות דק כמוסיק"א כענין שאמרו קול ודבור ורוח וזהו רוח הקודש. והנה בעוה"ז ישיגו החכמים ברוח הקדש שבע ספירות וידבק אורן במשכן ובמקדש ונרמזות בשבע הנרות של מנורה ובקצת הקרבנות גם בלעם אמר את שבעת המזבחות ערכתי הזכיר אותן בה' הידיעה לפיכך ירמזו שבע כלי הקול בעוה"ז ולימות המשיח תושג ספירה שמינית וירמזו אותם ולעוה"ב תהיה ההשגה שלימה לעשר הספירות ירמזו אותם זה ענין מופלא ונכבד עכ"ל: וכתב עוד העוה"ב אין לזוכים בו קץ וסוף אלא מתקיימים ברצון בוראם יתברך ויתעלה חפצו ורצונו המקיימם וכן ששת שני שבוע ושביעית שמיטה רמז לענין הזה הוא ומכאן ילמד החכם סוד היובלות וידע הענין בכללו וברוך היודע והמלמד אדם דעת עכ"ל: והאמת כן אע"פ שסודות אלו רמוזות לו בפירוש התורה בפ' בראשית ובפ' בהר סיני: ומעתה אחרי הרגשת כמה זה נסתר ולא ירדו בו למנין מה מקום לקנטורים. והדברים עתיקים ועמוקים לא יתפרסם לחכם דעת חבירו בהיות מסתירו בלשונו יכחידנה תחת לשונו כמו שמצינו במסכת יומא שאמר ר"ע לר' ישמעאל טעית בדרשת לחם אבירים וקבלנו שלא תפש עליו בעיקר הסוד רק בלשון. וכן כתב רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בשער הנזכר אלא שרבינו הראב"ד ז"ל בהיותו מקובל בסתרי התורה וההגדות וחשד לר"מ ז"ל בלא יודע כתב כן ולדעת חשד הראב"ד ז"ל אני אשאל דרך מליצה ומשל, איך חומר מוגבל ונבדל יוכל להשיג שכל ומושכל עד אין סוף. ואם חכם מרבים יחכם יאסף רוח בחפניו, ישת אל המדבר פניו, ומאמר אליהוא בדבר ה' לאיוב יוכיח, ומריח מים יפריח, הידע חקות שמים והלכותיו, כי עדי נפשו ותוצאותיו, א"כ על סוד אחד נכחד על אחת כמה וכמה בהתעלות הנפש החכמה במזימה לכל תכלה אשר לו דומיה תהלה. ואם מהגדת עתידין הצדיקים שיעמדו בלבושיהן הן הן דברים בגו שדרך משך ועבד נגו כפיתו בסרבליהון וריח נור לא עדת בהון, משם הוכיחו פרק חלק כבוד המלבוש אפילו בשעת הסכנה אשר בו יתגאה, הרגיל בציצית זוכה לטלית נאה, ועל דרך האמת יעקב אבינו לא מת רמזו כלו ז"ל למי ששתה נוזלי לבנון ביסוד עולם על דרך נעלם כד"ן:

**וחכמים קראו לה בדרך משל לטובה זו המזומנת לצדיקים סעודה וקוראין לה בכל מקום העולם הבא**: כתב הראב"ד ז"ל ואם זו היא הסעודה אין כאן כוס של ברכה

וטובה היתה לו השתיקה עכ"ל: **ואני** אומר עוד כי הר"ם הלוי ז"ל השיגו בזה הרבה והביא הגדות ומדרשות להלחם בו בחנית וכידון אל מחנה הרב רבינו אהרן הכהן הגדול ז"ל מלוני"ל וחיילותיו, וגערו בו גערת חתחתים וכתתו חרבותיו לאתים, וחניתותיו למזמרות, לאמר כי לא הבין בנסתרות, ולא ירד לדעת ר"מ ז"ל, ושבחו אותו ואמרו כי אין בזמננו למעלה ממנו ועמוק עמוק מי ימצאנו. גם רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל כתב בשער הגמול ומה נכבד דבר ר' אברהם בן עזרא ז"ל שכתב בעץ הדעת סוד ינעם גם הדברים כמשמעם עכ"ל. לחזק כי כל הדברים כפולים כמו שקבלנו וכתבנו בסמוך, עוד כתב ז"ל שם ואי אפשר לפרש יותר מזה בגן עדן וגיהנם העליונים הנרמזים למעלה אבל כוונתנו שיתבאר מדברינו לתלמידים שאין דברי תורה בג"ע ועניני משל שאינו אמת אין דברי רבותינו קבלת האבות באלו העניינים הבאי או משל בטל המליצה אלא הכל אמת ואמונה חיצונו ופנימו מן מעלה למעלה ומן רוממות לרוממות וזוכה בו כל אחד למקום מעלתו ומשיג ממנו כפי הראוי לגמול לו. ולפיכך אמרו בויקרא רבה אמר ר' אלעזר ונחל עדנך תשקם אין כתיב כאן אלא מנחל עדניך תשקם מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עדן בפני עצמו כפי הראוי לו ובאמת כי ג"ע שהזכיר משמש עוד בגמול גשמי לזמן התחיה הוא מה שאמרו רבותינו ז"ל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים בג"ע וכו' וכן אמרו עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בג"ע וכבודו ביניהם וכל אחד ואחד מראה עליו באצבעו שנאמר הנה אלהינו זה ושכר ועונג זה עתיד להיות בזמן התחיה וראות השכינה באצבע מתוך המחול הוא השגת המעלה ועונג התיחדות מתוך שמחה גופיית לומר כי יגיעו אנשי העולם למעלת משה רבינו שנתעלית נפשו על גופו עד שבטלו כחותיו הגופיות והיה מלובש בכל שעה ברוח הקודש כאילו ראייתו ושמיעתו בעין הנפש בלבד לא במצוע העין כאשר יעשו שאר הנביאים עכ"ל:

**ומעתה** אשר עמדת על דרך האמת והאמונה אשר היתה באמנה עם רבותינו הנבונים אשר היו לפנינו תוכל לראות כי ר"מ ז"ל לא אמר שיהיה זה דברי הבאי חלילה ולא משל בטל המליצה חס ושלום אלא עמו עצה ותושיה כמאמר המלך שלמה ע"ה להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם וידע כל חכם כי הפשט מפורש כלל ופרט ואין צריך להתעורר אלא על הנסתר וע"כ מסר עצמו בדרך הזה לבטל מעל ספר כל ענין גשמות בחק האל ית' וברואיו הנפרדים פן יכשלו בהם העורים אשר אין להם הקדמות וקבלות מספיקות ולא זכו במדות הנאותות למי שראוי למסור לו ראשי פרקים החקוקות במס' חגיגה ושם מסלות דרכו בזה הספר ובמורה הנבוכים ובשאר מאמריו דרך אחד ולא נכחד קימנו ולא מחה בנו מהעלות סתר העניינים לכמה פנים ואדרבה פתח לנו במורה

הנבוכים כוונים ליכנס בהם ברוח חן ותחנונים ולהעלות הדברים במעלות שכלים נבדלים וזולתם ואין בזה הפסד כאשר אני עתיד להוכיח מתוך לשונו בחלק אשר יעדתי בהקדמתי אם יזכני צורי בעזרת האל:

**ועל** דרך זה הסכמתי וחשדתי ר"מ ז"ל ביודע ומסתיר ועושה הדברים נכונים לנבונים ובהסכמת החכם בן עזרא וחכמי לוני"ל והדורכים שבילם ואף כי אמונתנו וקבלתנו בכל אלו הענינים כאשר קבלנו מרבותינו נ"ע קבלת והסכמת אמונת רבינו הגדול הרמב"ן אשר מימיו אנו שותים ומפיו אנו חיים אני חושד לר"מ ז"ל על דרך קצרה ידע סוד הסעודה והמחול ושמם וכוס של ברכה וענינם:

**ולבי** נלחם בקרבי והנאני כי נצחני למשול משל ולחוד חידה בלשון האגדה על סוד זאת הסעודה, צור תעודה באוצרות חתום תורה בלמודי. פרק המוכר את הספינה (ב"ב דף ע"ד) בכבוד השכינה לעתיד לבא זה השער לה' צדיקים יבואו בו העמוסים מני בטן בראשי הפרקים והדברים עתיקין במסורת הפסוקים ויברא אלהים את התנינים הגדולים להשיג גבול עולים צינן את הזכ"ר והרג את הנקב"ה ומלחה לצדיקים הזוכים בתשובה לחיי העוה"ב לאכול ולשבעה ולמכסה עתיק עד די כרסוון רמיו ועתי"ק יומין יתיב ומשקן פלונ"י אלמונ"י המשומר בענביו מעסיס רמוני ומי ששתה נוזלים מן לבנון ושאב מים בששון ממעייני הישועה בה"א הידיעה ימזוג כוס של ברכה מזג הראוי לשתייה באבן השתיה חד מן קאמיא על חד מן תלתא מיא ואומר לאבו"ת ידועין יושבי נטעים טול אתה וברך ויקרא לפניו אברך, וכל אחד מהם לכבוד קונו מזכיר עלבונו זה מקדש וזה מבדיל עד דוד הגדיל ואומר אני אברך כי הפליא לעשות עמו או"ת לטוב"ה לפתוח פתח לבעלי תשובה. ולי נאה לברך גם תמול וגם משלשום כי הביאתני עד הלום להלום בעטר"ה ערוכה בכל ושמורה ועונה בשירה ובזמרה כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. וכוונו בני עליה למנת כוסי רויה לאר"ך אפים מנה אחת אפים. והמשכילים יזהירו יתעוררו ויעורו מחשבותם על משכבותם לחרוש בעגלתי אם ימצאו חידתי, בשתים יתחתנו לי היום באפריון עיר הקודש וציו"ן ואלבישם בגדי רקמה נובלת חכמת בעשרת מונים לשבעים פנים ויתעטרו ויתפארו בעטרת תפארת ויקח את עטר"ת מלכ"ם דוד מלך ישראל חי וקים:

## הלכה ה

**הנקמה כו' עד החיים**. כל זה מפירוש עונש הכרת ושכר טוב הגנוז בתורת כהנים בפירוש הכרת והאבדון ומן המדרשים והאגדות מעני השכר:

**כבר הודיענו חכמים עד למחכה לו**. פרק אין עומדין:

### הלכה ח

**זה שקראו אותו חכמים עד**. סוף הפרק:

**כתב** הראב"ד ז"ל נראה מפרש שאין העולם חוזר לתהו ובהו וכו' נמצא שהוא עולם חדש עכ"ל. והרמב"ן ז"ל כתב על זה הלשון בעצמו שהעתיק בשער הגמול נראה מדברים הללו שעוה"ב הוא עולם הנשמות המגיע לאדם אחר מיתת הגוף מיד: **ואני** אומר כי מה שחשדו הראב"ד ז"ל הביאו לדון לשונו כך וחלילה לו לר"מ ז"ל מלחשוב זה וחס ושלום שהלשון תסבלנו. אבל אני מודה אל הרמב"ן ז"ל שכן נראה מלשונו זה וכבר כתבתי מחלוקותיו עמו בשינוי הזמנים. וכבר השיבו בעבורו חכמי לוני"ל שאין להתחזק במקצת אלו הדברים שלא באה בהן הקבלה מפורשת ומוסכמת וגם שאין אנו יודעים אם יהיה בין עולם לחבירו הפרש ואם יש כמה זמנו ולפי קבלתנו תכופים הם ואין ספק בהם:

## פרק ט

### הלכה א

**מאחר שנודע כו' עד וכבר אמרו וכו' עד בלבד בסוף הפרק**. וכבר כתבתי שקבלתנו ידועה מפי השמועה איש מפי איש כדעת רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל:

## פרק י

### הלכה א

**אל יאמר אדם הריני עושה עד במצותיו**. בהרבה מקומות בתלמוד ובמדרשות:

**וכן היו גדולי החכמים עד מאהבה**. פ"ק דאבות:

**כל העוסק עד בא לשמה**. פרק תפלת השחר:

**ואמרו חכמים לעולם יעסוק עד ויעבדו מאהבה**. כבר כתבתי בהלכות ת"ת בכמה מקומות אמרו כן וגם הוא בפרק תפלת השחר (דף כ"ח) :

### הלכה ו

**דבר ידוע וברור עד סוף הפרק שהוא סוף הספר**: כתב הראב"ד לא ידענו לאיזה דבר כיון וכו' שלא תשים אליהם לב עכ"ל: **ואני** אומר כי הפירוש השני הוא עיקר אצל ר"ע ז"ל והוא נכון ויפה: